

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА : ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

DOI 10.33930/ed.2019.5007.32(4)-7

УДК 378.2-37014

ІННОВАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ДОШКІЛЬНОГО ПРОФІЛЮ ДО РОЗУМІННЯ ВИБОРУ МАЛЯТ II РОКУ ЖИТТЯ

INNOVATIONS IN THE PREPARATION OF STUDENTS OF PRESCHOOL SPECIALIZATION TO AN UNDERSTANDING IN TODDLERS CHOICE OF THE SECOND YEAR OF LIFE

Л.В. Артемова

Актуальність теми дослідження. В умовах демократизації суспільних процесів поглиблюється гуманізація освітньої сфери на усіх її рівнях від дошкілля до вищої школи. Подальше опрацювання форм і методів освітнього процесу у ЗВО на засадах сучасної орієнтації на цілісну особистість, її само реалізацію на загальнолюдських цінностях і права на вибір, зумовлює підготовку фахівців, здатних відповідно розуміти і розвивати довірених їм дітей.

Постановка проблеми. Дослідження і запровадження в останніх десятиріччях інтерактивних методів навчання змінило конфігурацію взаємодії викладача зі студентами з суб'єкт-об'єктної на суб'єкт-суб'єктну. Це суттєво підвищило якість набутих майбутніми педагогами фахових компетенцій. Та все ж не забезпечило суттєвих зрушень в їх усвідомленні, сприйнятті, діяльності з дитиною як з суб'єктом взаємодії з дорослим.

Досягти цього можна методиками "занурення" студентів у сферу потреб, інтересів, виборів дитини, починаючи з раннього віку. Така конкретизація концепції особистісно орієнтованого підходу розглядається у даному дослідженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція особистісно – орієнтованого підходу до дітей раннього і дошкільного віку зародилась у дослідженнях європейських педагогів - гуманістів епохи Відродження

Urgency of the research. In the conditions of democratization of social processes, the humanization of the educational sphere deepens at all its levels from preschool education to higher education. Further processing of forms and methods of educational process in higher educational establishments on the basis of the principles of modern orientation on a holistic personality, his implementation of universal values and the right to choose determines the training of specialists that are capable to understand and develop children.

Target setting. Interactive teaching methods that were researched and introduced in recent decades have changed the configuration of the teacher's interaction with students from subject-objective to subject-subjective way. This significantly has increased the quality of acquired professional competencies by future teachers. But still it has not provided significant changes in their awareness, perception, activities with a child as a subject of interaction with adults.

It is possible to achieve this by the methods of "immersion" of students into the sphere of their needs, interests, child's choices, starting from an early age. This specification of the concept of a personal-oriented approach is demonstrated in this study.

Actual scientific researches and issues analysis. The concept of a personal - oriented approach to early and preschool children was originated in studies of European teachers - humanists of the Renaissance (Y. Komenko,

Я. Коменського [8], Й. Песталоцці [15], Ж. Руссо [18] та ін. Поширення у світовій теорії і практиці концепція набула завдяки працям М. Монтессорі [13] та її послідовників. В умовах демократизації освітньо-виховного процесу в ЗДО України концепція психологічно обґрунтована дослідженнями наукової школи І. Бека [5]. Авторські дослідження Л. Артемової [3,4] виявили суттєву складову особистісного розвитку дітей раннього віку – їх вибірковість, яскраво виражену з перших днів життя новонародженого. Дослідження вибору малят в онтогенезі раннього дитинства показали, що батьки, вихователі не помічають, не зважають, не задовольняють природний і особистісний вибір малят. Це зумовило потребу вчити студентів – майбутніх вихователів малят розрізняти, розуміти, усвідомити важливість вибору малят для їх прогресивного особистісного розвитку. Опрацювання адекватної методики становить основний зміст даного дослідження.

Постановка завдання. Розробити навчальні тести, які спонукатимуть студентів у процесі власних виборів: зрозуміти й відчувати вибори малят; ставитись до малят як до суб'єктів взаємного взаємовпливу з дорослим у навчально – виховному спілкуванні.

Виклад основного матеріалу. В результаті 3-х річного лонгїтюдного дослідження дітей від народження до 3-х років виявлено теми, зміст, способи, різні прояви їх щоденних виборів у різних сферах потребово-емоційної та особистісної життєдіяльності. Здобуті матеріали послужили змістовою базою для опрацювання навчальних тестів, за якими студенти здійснювали процедуру вибору. У таким способом організованому практичному виборі вони вчилися бачити, розрізняти, розуміти, відчувати вибір малят: правомірний від неприйняттого, виражений різними способами, та домаганнями посильними малятам – емоційними, мовними, тактильними, жестовими,

J. Pestalozzi, J. Russo, etc). The concept of theory and practice has acquired its distribution in the world through the works of M. Montessori and its followers. In the conditions of democratization of the education and educational process, the concept was psychologically substantiated by studies of the scientific school I. Beh. The studies of L. Artemova showed a significant component of the personal development of young children - their selectivity from the first days of the newborn's life. Investigation of the choice of babies in the ontogenesis of early childhood showed that parents, teachers do not notice, do not consider, do not satisfy the natural and personal choice of babies. This led to the need to teach students - future caregivers to distinguish and understand the importance of babies choice for their progressive personal development. The investigation of an adequate methodology is the main content of this study.

The research objective. To work out educational tests that will encourage students in the process of their own choices: to understand and feel the choice of a baby; take a baby as subject of mutual interactions with adults in educational communication.

The statement of basic materials. As a result of the 3-year study of children from birth to 3-years, the content, methods, various manifestations of their daily choices in various spheres of need - emotional and personal life were detected. Obtained materials served as a content base for the training of educational tests, which the students carried out the choice procedure. In such organized practical choice, they learned to see, distinguish, understand, feel the choice of kids: lawful from unacceptable, expressed in various ways - emotional, oral, tactile, gesture, effective, etc. Due to the achievements and difficulties of their own choice, future educators participated in needs, interests, aspirations, cognitive capes, individuality of children that showed and characterized

дієвими та ін. Завдяки здобуткам і труднощам власного вибору майбутні вихователі перейнялися потребами, інтересами, прагненнями, пізнавальними потугами, індивідуальністю малят, що виявляло і характеризувало їх суб'єктність у особистісному розвитку і зростанні.

Висновки. Означене дослідження підтвердило дієздатність і результативність опрацьованої методики навчальних тестів для "занурення" дорослих у світ малят, щоб зрозуміти їх, прийняти такими суб'єктами, які вони є і рахуватися з цим у взаємодії з ними згідно концепції особистісно орієнтованого підходу.

Ключові слова: вибір, малята II року, особистісно орієнтований підхід, суб'єкт – суб'єктна взаємодія, студенти, майбутні вихователі, навчальні тести

their subjects in personal development and growth.

Conclusions. This study confirmed the capacity and effectiveness of the processed methodology of educational tests for the "immersion" of adults in the world of babies to understand them, to accept them as subjects that they are and reckon with this in cooperation with them according to the concept of a personal-oriented approach.

Key words: choice, second-year babies, personal-oriented approach, subject-subject interaction, students, future educators, educational tests

Актуальність теми дослідження. Демократизація і гуманізація сфери освіти на усіх її рівнях від дошкілля до вищої школи потребує принципових змін в організації і удосконаленні навчально – виховного процесу. Важливим напрямком є подальше опрацювання й практична конкретизація концепції особистісно-орієнтованого підходу до дитини. Теоретичні аспекти концепції активно розроблялися в Україні і у зарубіжжі. Проте залишилися без уваги чимало нагальних питань розвитку особистості з раннього віку, а саме: суб'єкт-суб'єктна взаємодія малят з дорослими людьми.

До того ж провідні суб'єкти організації життєдіяльності малят – батьки, вихователі виявились не обізнаними з проблемами розвитку особистості малят з раннього віку. Вони розуміють більше себе, ніж малят. З останніми дорослі майже не рахуються; не зважають на природні потреби чи соціальні запити малят. Отже виникла проблема підготовки дорослих і зокрема професіоналів до реалізації особистісно орієнтованого підходу щодо дітей раннього віку задля своєчасного прогресивного розвитку їх особистості.

Постановка проблеми. В усіх ланках освіти від дошкілля до вищої школи набуває актуальності наскрізна реалізація концепції особистісно – орієнтованого підходу у навчально – виховному процесі зі споживачами освітніх послуг: як з дітьми дошкільного віку так і з студентами – їх майбутніми вихователками. Концепція передбачає розуміння, сприйняття дитини, прийняття її такою, якою вона є. Важливість наскрізного теоретичного обґрунтування і методичного опрацювання інструментарію для застосування вказаної концепції зумовлена наступним.

Зрозуміти і прийняти кожного таким, яким він є, може лише той, кого самого сприймають і розуміють як індивіда з притаманними йому особливостями. Виходячи з вище сказаного, вважаю, щоб підготувати до розуміння і прийняття дітей студентами, вони самі мають пройти подібний шлях у відповідно організованій викладачем особистісно – орієнтованій

навчально - виховній діяльності. Її забезпечує суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладача зі студентами у навчальному процесі ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретично вказаний стиль взаємодії обґрунтовано і практично реалізовано щодо “дорослих учнів” у працях М. Ноулза [14]. Теоретико-методичне обґрунтування проблеми досліджували з розробкою та використанням інтерактивних методів у навчанні студентів ЗВО А. Алексюк [1], Л. Артемова [2; 12], Л. Лук'янова [11], Н. Мельник [12] та ін. Результати досліджень довели прогресивну роль організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача зі студентами з допомогою активного включення останніх у учбову діяльність за допомогою інтерактивних методів. Завдяки цьому студенти із традиційних слухачів навчальної інформації від викладача перетворювались у суб'єктів навчального процесу, які самостійно здобували і оперували з пізнавальним змістом. Проміжні і кінцеві результати їх діяльності адресовані викладачу спонукали його до корекційних рекомендацій, методичних дій, які стимулювали студентів до нових навчально-пізнавальних пошуків. Студенти ставали співучасниками навчального процесу і звикали до розуміння викладачем їх можливостей і особливостей учбової діяльності кожного. Роль співучасника у здобуванні і презентації пізнавального змісту поступово стає властивою студенту і сама по собі стимулює його активність у взаємодії з викладачем і іншими студентами у академічній групі.

Здобутий статус суб'єкта навчального процесу підвищує не лише рівень опанування студентом навчального змісту. Як показав мій багаторічний досвід інноваційних розробок і застосування інтерактивних технологій у роботі зі студентами, їх суб'єктність стає особистісним надбанням студентів [2]. Вона виявляється і поза конкретною навчальною взаємодією з певним викладачем, а значно ширше: у демократизації особистих і ділових взаємин з іншими людьми. На педагогічній практиці майбутні вихователі поведуться і з дошкільнятами на рівних, з увагою і розумінням ставляться до їх запитів, намірів, вчинків. Тобто стиль суб'єкт-суб'єктної взаємодії з викладачем стає домінуючим і у власній взаємодії майбутнього вихователя з суб'єктами своїх педагогічних зусиль - дітьми. Саме цього є можливо досягти лише відповідними знаннями, добутими вербальними й наочними засобами і методами, як ще часто буває у сучасних ЗВО.

Концепція особистіно-орієнтованого підходу до дітей дошкільного віку, започаткована з часів Європейського відродження на зміну епохи середньовіччя Я. А. Коменським [8], знайшла подальшу розробку у працях педагогів-гуманістів, зокрема, Й. Песталоцці [15]. Світове визнання вона здобула завдяки поширенню розробленої М. Монтесорі [13] методики роботи з малими дітьми. У сучасних країнах Західної Європи вказана концепція є визначальною у організації діяльності вихователів і дітей з раннього віку у дошкільних закладах за результатами порівняльного дослідження і безпосереднього вивчення Н. Мельник, Л. Артемової [12]. В Україні проблеми розвитку особистості в аспекті особистісно орієнтованого підходу до дітей дошкільного віку в умовах ЗДО досліджує психолого-педагогічна наукова школа І. Бега [5], зокрема, його учениця і послідовниця О. Рейпольська [17].

Постановка проблеми. У багатовимірному понятті “розвиток особистості” ґрунтовно вивчені базові діяльності дітей раннього віку:

науковою школою Д. Ельконіна – предметна [7], М. Лісіної – спілкування [10]. Доведено, що ці діяльності є провідними у розвитку особистості малят з раннього віку.

В останні роки у дослідженнях Л. Артемової [3; 4] з розвитку особистості дітей раннього віку виявлено мало вивчене явище – вибір немовлят від народження до 3-х років і пізніше у дошкільному віці. Окремі аспекти вибору малятами ігор, самостійних дій, рішень і не розуміння цього дорослими дозволили апробувати і рекомендувати нові рішення загальновідомої й обтяжливої проблеми вередувань малят. Вередування психологи пов'язували з періодичними віковими кризами в їх розвитку Л. Виготський, А. Лурія [6]. Та чимало аспектів означеної проблеми залишилися ще не з'ясованими. Зокрема, потребує подальшого дослідження проблема розуміння і прийняття дорослими особистого вибору малят. Вважаю, що необхідно залучити студентів – майбутніх вихователів до підготовки сприйняття вказаних аспектів особистості немовлят.

Відповідно поставлена мета: застосувати вибір студентів як спосіб практичного з'ясування і розуміння ними особливостей вибору дітей II року.

Завдання.

1. Опрацювати навчальні тести для вправлення студентів у вибірковій пізнавальній діяльності.
2. Використовувати навчальні тести для практичного пізнання студентами змісту і мети виборів малят.

Методологія дослідження. Особистісно орієнтований підхід до студентів як теоретична основа організації їх пізнавальної діяльності на аудиторних заняттях і у самостійній поза аудиторній роботі.

Практична організація пізнавальної діяльності студентів з навчальним змістом вибору малят.

Методи (Methods) навчального дослідження. Методом “занурення” забезпечено практичне включення студентів у самостійну пізнавальну діяльність у процесі вибору серед завдань навчальних тестів:

а) основним інструментом пізнання вибору малят студентами був їх власний вибір серед альтернативних дій, поведінкових, емоційних ознак вибору малят;

б) пізнання навчального змісту студентами організовано й активізовано методом ранжування ними виборів малят за пріоритетними ознаками.

Матеріали для пошуку і вибору студентів: альтернативні завдання навчальних тестів на актуальні теми вибору малят.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наші лонгітюдні дослідження показали, що з перших днів життя немовлят їх органічні потреби спонукають до вибору між тим, чого вони потребують і його відсутністю чи не достатністю. Голод, чи не достатнє його задоволення спонукає дитя сигналізувати про нього плачем. При тамуванні голоду сигнал припиняється, немовля замовкає. Ще до пів року особистісні потреби у емоційному і тактильному спілкуванні з близькими людьми спонукають немовлят обирати маму, як найвідомішу їм людину, серед інших людей. На задоволення цього вибору немовля реагує посмішкою, далі “комплексом пожвавлення”, різними вокалізаціями. До кінця I-о року при відсутності мами в кімнаті немовля плаче, навіть облишаючи іграшки, якими займається. Тобто відчуває особистий дискомфорт і неспокій.

На II році органічні й особистісні потреби продовжують все ширше регламентувати вибір малят. Тому важливо розглянути особливості цього вибору. Щоб студенти відчували себе суб'єктами самостійного вибору і не лише зрозуміли, а й просяклися правомірністю вибору і наполегливістю малят у його досягненні були опрацьовані навчальні тести. У них запропоновано студентам обирати ймовірні ознаки вибору малят серед альтернативних ознак вибору, щоб розмірковуючи знайти правильне рішення.

У подальших навчальних тестах розглянемо лише дві основні теми вибору немовлят II року – харчову сферу і особистісну сферу.

Проблема: Що обирають малята у харчовій сфері? Чому їх вибір важливий для особистісного розвитку?

Навчальні тести, які характеризують вибір малят під час їх харчування, і дозволяють студентам з'ясувати вказану проблему шляхом роздумів, дискусій, індивідуальних та групових рішень.

1. Чи здатне маля II року обирати з наданої йому їжі?

а) здатне; б) ні, не здатне; в) невже здатне?; г) цікаво дізнатися!

2. Що спонукає малят обирати певні страви?

а) голод; б) смак страв; в) запах страв; г) вигляд страв; д) пізнавальний інтерес.

3. Як маля виявляє свій вибір їжі?

а) охоче відкриває рот; б) стуляє губи; в) легко ковтає їжу; г) плюється їжею; д) радіє їжі; е) злиться; ж) капризує; з) затримує їжу за щогою; і) просить ще їжі; ї) облишає їжу; к) давиться їжею; л) раптово блює з'їденим; м) смакує страву.

4. Способи, якими маля виражає самостійність під час їжі, питва.

а) лізе пальцями у тарілку (чашку); б) береться їсти ложкою; в) чекає годування (напування); г) розмазує їжу по тарілці; д) не дає допомогти, годувати (поїти); е) їсть сам, як уміє; ж) обстежує посуд, їжу, напій.

а) притримує чашку, коли його поють; б) сам намагається пити з чашки; в) відштовхує чашку; г) розглядає візерунки (зображення) на чашці; д) проливає питво; е) смакує напій; ж) розглядає його колір; з) нюхає напій; і) розмазує пролите.

5. Як домагається немовля обраної їжі, напою.

а) позитивною мімікою; б) негативними гримасами; в) виразними звуками; г) словами; д) жестами відмови; е) жестами згоди; ж) капризами; з) впертістю, поспішає до столу; і) не облишає гру, іграшку; ї) плачем; к) тягнеться до страви.

6. Як відмовляється немовля від не бажаної їжі, напою.

а) словами; б) проханнями; в) протестами; г) розглядає книжку; д) займається іграшкою; е) лізе під стіл; ж) тікає від дорослого; з) не реагує на умовляння.

7. Як реагують дорослі на позитивний вибір їжі, напою малям ?

а) радістю; б) неувагою; в) похвалою; г) ласкою; д) дають їжі досхочу; е) переогодовують; з) обмежують; і) емоційною і словесною підтримкою.

8. Як реагують дорослі на небажання малюка їсти їжу, пити напій.

а) умовляють; б) годують силою; в) не зважають; г) залишають голодним; в) припиняють харчування; д) годують, розважаючи іграшками (книжечками, забавами...); е) дозволяють їсти самостійно; ж) змінюють, добирають страви.

9. Як реагують дорослі на самотійні дії малюка під час їжі.

а) дають ложку; б) дозволяють їсти руками; в) дають їжу зручними для малих рук шматочками; г) годують самі; д) виявляють терпіння; е) нетерпляче підганяють маля; ж) дають досить часу; з) обмежують час; і) радіють успіху маляти; ї) сварять за безлад, бруд; к) спокійно реагують на незграбні дії малюка.

10. Як впливає на розвиток особистості маляти задоволення його вибору їжі, напою дорослим.

а) позитивно; б) негативно; в) не впливає; г) маля спокійне; д) маля радісне; е) маля байдуже; ж) маля вередує; з) маля їсть з апетитом; і) маля стає вимогливе; ї) маля стає перебірливе; к) не їсть незвичного; л) швидко з'їдає їжу.

11. Вплив на розвиток особистості маляти не задоволення його вибору їжі, напою дорослим.

а) позитивний; б) негативний; в) не впливає; д) маля впирається; е) маля вередує; ж) маля не зважає; з) маля не їсть; і) маля хитрує; ї) маля сердиться.

12. Важливо чи ні дозволяти обрані малям самотійні дії під час їжі.

а) важливо; б) не важливо; в) нехай їсть так, як вчать; д) дорослий краще знає, як їсти; г) зголодніє – з'їсть; е) сам їстиме краще; ж) їстиме сам – навчиться; з) їстиме сам – забрудниться (зіпсує їжу); і) сам їстиме довго; ї) коли навчиться, то їстиме сам; к) трохи їсть сам, а трохи з дорослим.

Інструкція: допишіть ваші варіанти вибору і рішень маляти; позначте знаком “+” рішення, яке сприяє особистісному розвитку маляти, знаком “-” рішення, яке затримує його розвиток. За кожен “+” зараховується 1 бал, за кожен “-” віднімається 1 бал від набраної суми плюсів.

Дискусійне обговорення студентами результатів з обґрунтуванням кожним власного оцінювання виборів своїх і малят. Пошуки студентами консенсусу.

Ймовірні висновки студентів.

1. Харчування у житті малят II року є важливим фактором як їх життєдіяльності так і загального особистісного розвитку. Це період активного формування смаків малят шляхом випробовувань різних страв на смак, запах, зовнішній вигляд. Пропонований дорослими асортимент страв ставить малят перед вибором: одним вони надають перевагу, інших уникають. Люблячі, уважні дорослі не можуть ігнорувати вибору малят. Вони терпляче і не нав'язливо привчатимуть малят до корисних страв, смачно їх готуючи, привабливо сервіруючи, подаючи власний приклад їх уподобання за спільною з малятами трапезою, а також іншими коректними способами.
2. Зростаюча самотійність малят активно виявляється і під час прийому їжі. Їм хочеться діяти ще не вправними рученятами, але саме так, як це робить дорослий. Такий вибір малят необхідно всіляко підтримувати, якщо хотіти їх навчити врешті їсти самотійно. Адже цей правомірний вибір малят свідчить про їх своєчасний розвиток. Тому доцільно не стримувати його, не підміняти обслуговуванням заради скорочення часу на прийом їжі, чистоту чи охайність. Краще зважити і обрати важливіше – розвиток самотійності маляти і підтримати його радість від кожного, хоч не значного, досягнення, співпрацювати з ним, полегшуючи його зусилля, створювати умови для успішних дій, які допоможуть йому

самому поїсти. Наданням самостійності у споживанні їжі можна скористатися як значимою мотивацією до споживання малям ще не улюблених, але корисних страв.

3. Задоволення дорослими вибору малям певних страв та способів їх споживання це шлях до своєчасного розвитку самостійності і поступового самовдосконалення у ранньому віці тобто розвитку важливих складових особистісного розвитку.

Випереджання чи ігнорування вибору малят і стримування його самостійної реалізації – це нехтування їх особистісним розвитком у сенситивному періоді раннього дитинства.

Для порівняння багатоманітності виборів малят II року розглянемо їх сферу спілкування.

Проблема: Чим і наскільки важливе спілкування для малят II року життя? Кого і за що саме обирають малята для суб'єкт-суб'єктного спілкування?

Навчальні тести для роздумів студентів, щоб шляхом власного вибору рішень виявити, зрозуміти і відчути малят через сутність та ознаки їх виборів у сфері спілкування.

1. Виявіть вибірковість малят серед близьких і сторонніх людей.

а) бабуся; б) дядько; в) мама; г) сестра; д) тато; е) дідусь; ж) сусідка; з) тітка; і) брат; ї) жінка (чоловік) на вулиці; і) діти на майданчику; к) незнайомец в домі (квартирі), в іншому місці.

Міркування студентів з приводу обраної ними пріоритетності передбачуваного вибору малят серед зазначених у тесті осіб.

2. Причини пріоритетності у виборі малятами певних осіб з найближчого і подальшого довкілля.

а) особистісне спілкування; б) байдужість дорослого; в) ласкавість рідних; г) догляд; д) предметна діяльність з дорослим; ж) не знання перехожого; е) гра з дорослим з іграшками; з) ігри-хованки з дітьми, дорослими; і) годування; ї) ігри-забави, грубе поводження дорослого, інших дітей; к) показ довкілля; л) строгість дорослого; м) любов до малюка; н) заборони; о) інтерес до ігор інших малят; п) цікавість до занять старшого брата (сестри); р) показ мультфільмів; с) тактильне спілкування; т) розмови (пояснення) старших.

Версії студентів про причини вибору малятами певних людей.

3. Ознаки вибору малят: а) пріоритетних; б) не бажаних для них людей.

а) тривало спілкується; б) ухиляється від спілкування; в) очікує дорослого (однолітка); в) не виявляє інтересу до певних людей (дітей); г) дає іграшку (книжку...); д) забирає все; е) радіє зустрічі; ж) не йде на запрошення; з) байдужий до появи дорослого (дитини); і) посміхається; ї) відвертається; к) виявляє страх; л) плаче, коли дорослий зникає; м) плаче на спроби незнайомця спілкуватися; н) не дається взяти на руки; о) проситься на руки; п) бере за руку; р) не дає руки; с) вередує; т) впирається; у) пручається; ф) чекає.

Додайте свої варіанти ознак вибору маляти: емоції, дії, вчинки.

4. Способи домагання малятами здійснення свого вибору.

а) мовою (прохання, звертання, так, ні); б) емоціями (посмішка, плач, крик, доброзичливість, відкритість, сердитість); в) тактильними сигналами (дотик, обійми, поцілунки, бере за руку, висмикує руку, гладить); г) жестами

(замахується, б'ється, закличними рухами); д) вчинками (кусається, кидається іграшками, руйнує споруди, робить на зло, робить потайки).

Оберіть правомірні способи малят відстояти власний вибір.

5. Як реагують дорослі: а) на вибір малятами спілкування з ними; б) на не бажання малят спілкуватися з певною людиною. а) підтримують; б) не задоволені; в) ревнують; г) ображаються; д) проводять час з ним; є) граються з ним; ж) залучають до своїх справ; з) не звертають уваги на маля; і) сердяться; ї) залишають на самоті; к) не розуміють.

Розподіліть реакції дорослих між позиціями "а" і "б".

6. Як впливає на розвиток особистості малят ставлення до їх вибору дорослих (інших дітей): а) задоволення чи б) не задоволення вибору дорослими (іншими дітьми). а) позитивна реакція; б) неухвага до вибору; в) похвала; г) заборона; д) не розуміння; є) радісне сприймання; ж) реалізація вибору; з) уникнення маляти; і) взаєморозуміння; ї) спільна діяльність (гра, читання, огляд довкілля...); к) відмова; л) зміцнює симпатію; м) провокує антипатію; н) породжує довіру (не довіру).

7. Чи для розвитку особистості дорослий має задовольняти правомірний вибір маляти, чи не задовольняти? Поясніть – чому?

Інструкція до виконання цих навчальних тестів та ж, що і до попередніх.

Ймовірні висновки студентів після обговорення їх виборів.

1. Спілкування з дорослими і іншими дітьми вочевидь надзвичайно цікавить малят, оскільки задоволення їх вибору викликає позитивні емоції та інші реакції. Не задоволення вибору обраного малям дорослого чи дитини для спілкування породжує негативні реакції, пригнічує дитину.
2. Оскільки прогресивний розвиток особистості маляти відбувається під впливом позитивних емоцій, доцільно їх забезпечувати, задовольняючи правомірний вибір маляти. Для цього важливо розуміти, підтримувати й допомагати реалізувати вибір маляти.

Висновки:

1. Сучасна активізація навчально-виховного процесу інтерактивними методами навчання має позитивні, але дещо обмежені наслідки. Студенти до певної міри набувають статусу суб'єкта навчального процесу. Це дещо активізує їх учбову діяльність і самостійність у здобуванні професійних компетенцій. Проте майбутні вихователі все ж не достатньо готові використати здобуті знання для їх практичної реалізації у роботі з малятами. Тому у подальшому опрацюванні й реалізації концепції особистісно-орієнтованого підходу до дітей вбачаємо ще не вичерпані аспекти й можливості, зокрема, з проблеми вибору малят II року життя.

2. Відповідно практичну реалізацію концепції особистісно-орієнтованого підходу до дітей вбачаємо у такій організації пізнавальної діяльності студентів, яка спонукає їх пройти шлях особистісного вибору у спеціально організованій для цього вибірковій діяльності. У проведеному дослідженні опрацьовані навчальні тести дозволяють майбутнім вихователям зрозуміти і відчувати вибір малят, реально "занурившись" у процедуру вибору на актуальні для життєдіяльності і особистісного розвитку малят теми "Харчова сфера", "Сфера спілкування".

3. Вибіркова діяльність і ранжування різноманітних проявів вибору малят допомогла студентам зрозуміти й відчути вибір малят та його роль у їх особистісному розвитку. Обговорення результатів вибору кожного у студентській групі дозволило студентам обрати правильні рішення і переконатися у неправильних та відмовитися від них. Студенти також спромоглися дійти до вірогідних висновків щодо потреби і спроможності малят робити вибір і домагатися його здійснення посильними їм способами. Після такого заняття студенти зуміли вирізняти вибір малят під час безпосереднього спостереження за їх життєдіяльністю на педагогічній практиці.

Перспективи подальших досліджень. Надалі важливо дослідити:

- а) вибірковість малят II року в інших сферах життєдіяльності;
- б) вибірковість малят інших вікових груп у різноманітті їх життєдіяльності;
- в) здійснити порівняльний аналіз проявів вибірковості дітей у динаміці від народження до III року включно;
- г) вдосконалювати методику вивчення студентами виборів дітей раннього віку.

Список використаних джерел:

1. Алексюк, АМ 1998. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Київ: *Либідь*, 558 с.
2. Артемова, ЛВ 2015. Педагогіка і методика вищої школи, Київ: *Кондор*, 272 с.
3. Артемова, ЛВ 2020. 'Вередування малюків: розбещеність чи відстоювання свого вибору?', *Дошкільне виховання*, № 5 (945), С. 8 – 13.
4. Артемова, ЛВ 2020. 'Регулюємо вибір малят', *Дошкільне виховання*, № 11 (951), С. 6 – 10.
5. Бех, ІД 2003. 'Виховання особистості', у 2-х кн., Кн. 2: *Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади*, Київ: *Либідь*, 280 с.
6. Выготский, ЛС & Лурия, АР 1993. Этюды по истории поведения. Обезьяна. Примитив. Ребенок, Москва: *Педагогика-Пресс*, 224 с.
7. Ельконин, ДБ 2007. Детская психология, Москва: *Издат. центр Академия*, 4-е изд., 384 с.
8. Коменський, ЯА 2004. 'Материнська школа, або про дбайливе виховання юнацтва у перші шість років', в *Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки*, за заг. ред. ЗН Борисової, упорядники ЗН Борисова, & ВУ Кузьменко, Київ: *Вища школа*, С. 10 – 15.
9. Леонтьев, АН 1981. Проблемы развития психики, Москва: *МГУ*, 4-е изд., 584 с.
10. Лисина, МИ 2009. Формирование личности ребенка в общении. Монография, СПб: *Питер*, 320 с.
11. Лук'янова, ЛБ 2012. 'Теоретико – методологічні засади підготовки майбутніх викладачів до навчання дорослих', в *Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади*, [монографія], авт. кол.: Лук'янова, ЛБ, Сігаєва, ЛЕ, Аніщенко, ОВ, Зінченко, СВ, Баніт, ОВ, Лапаєнко, СВ & Василенко, ОВ, Київ: *Педагогічна думка*, С. 5 – 51.
12. Melnyk, NI, Vertuhina, VM, Artemova, LV and etc. 2020. 'Progressive practices of government management in preschool teachers professional training in Western European countries', *Universal Journal of Educational Research*, San Jose, Vol. 8, № 10, P. 4591-4602.
13. Монтессори, М 2004. 'Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання в будинках дитини', в *Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки*, за заг. ред. ЗН Борисової, упорядники ЗН Борисова, & ВУ Кузьменко, Київ: *Вища школа*, С. 104 – 120.

14. Ноулс, МШ 1970. Современная практика образования взрослых. Андрагогика против педагогики, Москва: Педагогика, 236 с.
15. Песталоцці, ЙГ 2004. 'Як Гертруда вчить своїх дітей. Книга матерів або порадник для матерів, як їм навчати своїх дітей спостерігати і говорити', в *Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки*, за заг. ред. ЗН Борисової, упорядники ЗН Борисова, & ВУ Кузьменко, Київ: Вища школа, С.53 – 67.
16. Піроженко, ТО 2010. Особистість дошкільника: перспективи розвитку, Тернопіль: Мандрівець.
17. Рейпольська, ОД 2020. Теоретико-методичні засади формування у дошкільників ціннісного само ставлення. *Монографія*, Київ: Видавничий Дім «Слово», 508 с.
18. Руссо, ЖЖ 2004. 'Еміль або про виховання', в *Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки*, за заг. ред. ЗН Борисової, упорядники ЗН Борисова, & ВУ Кузьменко, Київ: Вища школа, С. 39 – 52.

References:

1. Aleksyuk, AM 1998. *Pedagogika vishoyi osviti Ukrayini. Istoriya. Teoriya (Pedagogy of higher education. History. Theory)*. Kiyiv: Libid, 558 s.
2. Artemova, LV 2015. *Pedagogika i metodika vishoyi shkoli (Pedagogy and methodology of higher school)*, Kiyiv: Kondor, 272 s.
3. Artemova, LV 2020. 'Vereduvannya malyukiv: rozbeshenist chi vidstoyuvannya svogo viboru? (Naughty toddlers: district or defending the choice?)', *Doshkilne vihovannya*, № 5 (945), S. 8 – 13.
4. Artemova, LV 2020. 'Regulyuyemo vibir malyat (We are regulating the choice of toddlers)', *Doshkilne vihovannya*, № 11 (951), S. 6 – 10.
5. Beh, ID 2003. 'Vihovannya osobistosti (Education of personality)', u 2-h kn., Kn. 2: *Osobistisno oriyentovaniy pidhid: naukovo-praktichni zasadi*, Kiyiv: Libid, 280 s.
6. Vygotskij, LS & Luriya, AR 1993. *Etyudy po istorii povedeniya. Obezyana. Primitiv. Rebenok (Sketches of behavior history. Monkey. Primitive. Child)*, Moskva: Pedagogika-Press, 224 s.
7. Elkonin, DB 2007. *Detskaya psihologiya (Children psychology)*, Moskva: Izdat. centr Akademiya, 4-e izd., 384 s.
8. Komenskij, YaA 2004. 'Materinska shkola, abo pro dbajlive vihovannya yunactva u pershi shist rokiv (School of maternity or about caring education of teenagers in early years)', v *Hrestomatiya z istoriyi doshkilnoyi pedagogiki*, za zag. red. ZN Borisovoyi, uporyadniki ZN Borisova, & VU Kuzmenko, Kiyiv: Visha shkola, S. 10 – 15.
9. Leontev, AN 1981. *Problemy razvitiya psihiki (Problems of psychic development)*, Moskva: MGU, 4-e izd., 584 s.
10. Lisina, MI 2009. *Formirovanie lichnosti rebenka v obshenii (Formation of child personality in a society)*. Monografiya, SPb : Piter, 320 s.
11. Luk'yanova, LB 2012. 'Teoretiko – metodologichni zasadi pidgotovki majbutnih vkladachiv do navchannya doroslih (Theoretic-methodological aspects of education of future teachers in education of adults)', v *Osvita doroslih: teoretichni i metodologichni zasadi*, [monografiya], avt. kol.: Luk'yanova, LB, Sigayeva, LYe, Anishenko, OV, Zinchenko, SV, Banit, OV, Lapayenko, SV & Vasilenko, OV, Kiyiv: Pedagogichna dumka, S. 5 – 51.
12. Melnyk, NI, Vertuhina, VM, Artemova, LV and etc. 2020. 'Progressive practices of government management in preschool teachers professional training in Western European countries', *Universal Journal of Educational Research*, San Jose, Vol. 8, № 10, P. 4591-4602.
13. Montessori, M 2004. 'Metod naukovoyi pedagogiki, zastosovuvaniy do dityachogo vihovannya v budinkah ditini (Method of scientific pedagogy used towards child bringing up in orphanage)', v *Hrestomatiya z istoriyi doshkilnoyi pedagogiki*, za zag. red. ZN Borisovoyi, uporyadniki ZN Borisova, & VU Kuzmenko, Kiyiv: Visha shkola, S.104 – 120.

14. Nouls, MSh 1970. *Sovremennaya praktika obrazovaniya vzroslykh. Andragogika protiv pedagogiki* (Modern practice of adult education. Andragogic against pedagogic), Moskva: *Pedagogika*, 236 s.
15. Pestalocci, JG 2004. 'Yak Gertruda vchit svojih ditej. Kniga materiv abo poradnik dlya materiv, yak yim navchati svojih ditej sposterigati i govoriti (How Hertruda teaches her children. Mothers book or recommendations for mothers how to teach their children to observe and speak)', v *Hrestomatiya z istoriyi doshkilnoyi pedagogiki, za zag. red. ZN Borisovoyi, uporyadniki ZN Borisova, & VU Kuzmenko, Kiyiv: Visha shkola, S.53 – 67.*
16. Pirozhenko, TO 2010. *Osobistist doshkilnika: perspektivi rozvitku* (Pre-school personality: perspectives of development), Ternopil: *Mandrivec*.
17. Rejpolska, OD 2020. *Teoretiko – metodichni zasadi formuvannya u doshkilnikiv cinnisnogo samo stavlennya* (Theoretic-methodological aspects of formation of self-creation in preschool children). Monografiya, Kiyiv: *Vidavnychij Dim «Slovo»*, 508 s.
18. Russo, ZhZh 2004. 'Emil abo pro viovannya (Emil or about education)', v *Hrestomatiya z istoriyi doshkilnoyi pedagogiki, za zag. red. ZN Borisovoyi, uporyadniki ZN Borisova, & VU Kuzmenko, Kiyiv: Visha shkola, S. 39 – 52.*

DOI 10.33930/ed.2019.5007.32(4)-8

УДК 37.04

МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ЩАСЛИВОГО ДОШКІЛЬНОГО ДИТИНСТВА

METHODOLOGICAL MEASUREMENTS OF HAPPY PRESCHOOL CHILDHOOD

І. О. Луценко

Актуальність теми дослідження. Сучасні дослідження засвідчують потребу людини у щасті, яке нині використовується як інструмент вимірювання прогресу людства. Щастя пов'язано з реалізацією людського потенціалу, тому до проблеми висвітлення способів його досягнення долучаються практично всі фахівці, чия діяльність пов'язана з внутрішнім життям людини, його перебігом і процесами.

Постановка проблеми. Методологічне утвердження значущості щасливого проживання дитиною дошкільного дитинства – як однієї із цінностей сучасної дошкільної освіти – містить Базовий компонент дошкільної освіти. Водночас не розкрито категорії, теорії, принципи, що мають цільове призначення – реалізацію поставленої мети.

Urgency of the research. Current research shows the human need for happiness, which is now being used as a tool for measuring progress of mankind. Happiness is connected to the realisation of human potential, therefore, practically all professionals whose work is related to the inner life of human beings, its course and processes are involved in the problem of highlighting the ways to achieve it.

Target setting. The methodological assertion of the importance of happy preschool childhood - as one of the values of modern preschool education - is contained in the Basic Component of Preschool Education. However, the categories, theories, principles that have a purpose - the realisation of the objective - are not revealed.